

**УДК 336.01:65.012.8**

**Мельник Л. М., к.е.н., доцент** (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

## **ФІНАНСОВА РІВНОВАГА ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ**

**В статті розглянуто сутність фінансової рівноваги та фінансової стійкості, показано їх відмінності та спільні риси. Охарактеризовано моделі фінансової рівноваги. Показано вплив на фінансову рівновагу грошових коштів та зобов'язань. Розглянуто основні правила інвестування підприємств. Визначено шляхи підвищення фінансової стійкості підприємств.**

**Ключові слова :** фінансова рівновага, фінансова стійкість, правила фінансування, фінансова безпека.

**В процесі своєї діяльності** підприємство постійно зіштовхується з факторами, що негативно впливають на його фінансовий стан та можуть призвести до банкрутства. Саме тому питання формування та функціонування системи фінансово-економічної безпеки відіграє важливу роль в діяльності кожного підприємства.

Досягнення фінансової рівноваги – одна із найважливіших умов забезпечення фінансової стабільності, оскільки зростання можливостей щодо забезпечення приросту власних фінансових ресурсів означає підвищення фінансової стійкості та призводить до зростання ринкової вартості підприємства.

**Проблемам фінансової рівноваги** присвячена значна кількість наукових досліджень та праць відомих вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: О.І. Барановського, Ю. Бріггема і Л. Гапенськи, Дж.К. Ван Хорна, І.О. Бланка, В.В. Ковальова, Д.С. Молякова, Е.С. Стоянової, А.Д. Шеремета та інших. Беручи за основу потужний науковий потенціал виконаних робіт, зазначимо, що питання використання фінансової рівноваги як механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств залишаються актуальними та потребують подальших досліджень.

**Метою статті** є обґрунтування економічної сутності поняття «фінансова рівновага» та визначення її ролі в системі фінансово-економічної безпеки підприємства.

**Сучасна економічна наука** потребує створення й використання механізмів підвищення рівня фінансово-економічної безпеки підприємств. Вагоме місце в цьому механізмі, на нашу думку, відводиться



досягненню фінансової рівноваги підприємства задля забезпечення надійної економічної безпеки його функціонування.

Виникнення поняття фінансової рівноваги пов'язано з розвитком концепцій фінансового менеджменту та корпоративного менеджменту. Відтак одностайного підходу до визначення поняття «фінансова рівновага» серед економістів не спостерігається, більш того, наукова дискусія щодо трактування його сутності набуває все більшої актуальності в умовах активізації розвитку антикризового управління суб'єктами господарювання. Сутність категорії «фінансова рівновага» було предметом дослідження багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених, однак серед фахівців досі, на жаль, немає єдиної точки зору щодо трактування цього поняття. Вчені не можуть прийти до спільної думки щодо визначення категорії «фінансова рівновага» і часто ототожнюють її з такими поняттями, як «фінансова стабільність» і «фінансова стійкість».

Серед сучасних авторів термін «фінансова рівновага» застосовують: М.Д. Білик, Г.В. Савицька, С.З. Мошенський. Так, на думку М. Д. Білик, фінансова рівновага підприємства характеризується відповідністю обсягів формування та споживання власних фінансових ресурсів. Досягнення стану фінансової рівноваги, на її думку, є однією із найважливіших умов збереження фінансової стабільності, оскільки зростання можливостей щодо забезпечення приросту власних фінансових ресурсів передбачає підвищення фінансової стійкості та передбачає зростання ринкової вартості підприємства [1, С. 120].

На відміну від Білик М.Д., Савицька Г.В. при визначенні сутності фінансової стійкості визначає основною передумовою її дотримання умов фінансової рівноваги між власними та запозиченими джерелами [2, С. 174], тобто в першому випадку автор характеризує ресурсний бік з точки зору виключно власних коштів, в другому випадку – характеристика наводиться з боку джерел формування ресурсів.

Російський економіст З.І. Виноградова визначає фінансову рівновагу підприємства як такий стан, який «характеризується високим рівнем фінансової стійкості і платоспроможності підприємства на всіх етапах його розвитку і забезпечується формуванням оптимальної структури капіталу і його авансуванням в необхідних обсягах у високоліквідні види активів» [3, С. 229].

Інший російський економіст Н.І. Попова розглядає фінансову рівновагу з боку ліквідності балансу і з боку джерел фінансування та напрямків їх використання – операційний, інвестиційний, грошовий цикли. Не можна погодитися з таким підходом до сутності фінансо-

вої рівноваги, оскільки при оцінці ліквідності підприємства визначають співвідношення між окремими групами активів і пасивів, а не їх рівновагу. Тому різні рівні ліквідності балансу не завжди будуть свідчити про існування фінансової рівноваги. Про фінансову рівновагу буде свідчити тільки абсолютно ліквідний баланс.

В рамках французької та німецької школи управління поняття фінансової рівноваги трактується як «збалансованість грошових потоків підприємства в кожний момент періоду діяльності». Американська школа менеджменту безпосередньо не займалася дослідженням фінансової рівноваги, проте в розроблених нею концепціях управління грошовими коштами сутність фінансової рівноваги визначається як синхронізація грошових потоків, що базується на варіації додатних і від'ємних потоків грошових коштів [4].

Проаналізувавши вищезгадані підходи, можна зробити узагальнення про те, що фінансова рівновага суб'єкта господарювання – це такий стан його фінансових ресурсів, при якому поточні грошові надходження дорівнюють потребі в коштах для виконання ним поточних платіжних зобов'язань, або дещо перевищують її. Очевидно, що сутність даного поняття пов'язують переважно з грошовими потоками та фінансовою безпекою, які, безумовно, впливають на рівень фінансової рівноваги суб'єкта господарювання, однак не можуть повністю відобразити значно глибший зміст поняття «фінансова рівновага підприємства».

Вважаємо, що сутність поняття «фінансова рівновага підприємства» нераціонально пов'язувати виключно лише з грошовими коштами, адже фінансова рівновага є важливою характеристикою фінансової ефективності господарської діяльності підприємства, основними індикаторами якої є рівень прибутковості та платоспроможності суб'єкта господарювання. А тому економічний зміст фінансової рівноваги підприємства доцільно визначати не лише поняттями платоспроможності, а й прибутковості, які адекватно відображають наявний рівень надходження на підприємство відповідно грошових коштів та економічних вигод.

Виходячи з такого підходу, можна обґрунтувати авторський підхід до визначення економічної сутності поняття «фінансова рівновага підприємства» – це такий стан його господарської діяльності, за якого досягається збалансованість між власним та залученим капіталом, що дає змогу підвищити фінансову стійкість, платоспроможність та сприяє економічному розвитку суб'єкта господарювання. Тобто із двох понять «фінансова рівновага» та «фінансова стійкість», рівновага, на нашу думку, є поняттям більш вужчим, таким, що в подальшому визначає рівень фінансової стійкості підприємства.



Для того, щоб забезпечити надійний рівень фінансово-економічної безпеки підприємства, потрібно досягти рівноваги між:

- внутрішніми і зовнішніми джерелами формування фінансових ресурсів;
- між вхідними та вихідними потоками грошових коштів;
- між доходами та видатками підприємства;
- між джерелами та напрямками витрачання коштів;
- між обсягом формування власних фінансових ресурсів та часткою коштів, що капіталізується.

Фінансова стійкість обумовлена як стабільністю економічного середовища, в рамках якого підприємство здійснює свою діяльність, так залежить і від результатів його функціонування, його активного і ефективного реагування на зміну внутрішніх і зовнішніх факторів.

У науковій літературі поняття «стійкість» ототожнюється з такими поняттями, як сталість (незмінність, постійність) та стабільність (забезпечення сталості). Кібернетичний підхід трактує стійкість як збереження незмінності деяких інваріант системи у процесі змін її стану. Економіко-математичний підхід до визначення стійкості характеризується твердженням про умови, які забезпечують системі стан рівноваги або утримання її характерних ознак на відповідному рівні.

Тобто основними концептуальними складовими визначення поняття «стійкість» є процесуальна та результативна. Як результат стійкість означає здатність вистояти, протистояти і адаптуватися до дії екзогенних та ендогенних факторів. Як процес стійкість є наслідком взаємозв'язку взаємодіючих операцій системи, метою яких є генерація факторів рівноваги і створення фундаменту для подальшого розвитку [5, С. 122].

Багато вчених розглядали поняття фінансової стійкості як невід'ємної складової фінансово-економічної безпеки підприємства. Так, наприклад, Смачило В.В. визначає це поняття наступним чином: «Фінансова стійкість – це певний стан рахунків підприємства, який гарантує його постійну платоспроможність [6, С. 268]. З ними погоджуються К.М. Ізмайлова й А.М. Поддєрьогін [7; 8], які відзначають, що фінансова стійкість підприємства є не що інше, як надійно гарантована платоспроможність, незалежність від випадковостей ринкової кон'юнктури й поведінки партнерів. Вони ж виділяють і головну ознаку стійкості – це наявність чистих ліквідних активів, визначених як різниця між усіма ліквідними активами і всіма короткостроковими зобов'язаннями на той або інший момент часу.

Одна з найважливіших характеристик рівня фінансово-економічної безпеки підприємства – стабільність його діяльності у

довгостроковій перспективі. Вона пов'язана із загальною фінансовою структурою підприємства, ступенем його залежності від кредиторів і інвесторів. В той же час, стійкість фінансового становища підприємства в значній мірі залежить від доцільності й правильності вкладення фінансових ресурсів у активи.

До основних деструктивних чинників, які порушують фінансову рівновагу, а відтак і фінансову стійкість підприємства, можна віднести істотну зміну структури та скорочення попиту, кризу неплатежів, недосконалу роботу таких економічних інститутів як банківська, кредитно-грошова, податкова системи.

З метою забезпечення платоспроможності та ліквідності підприємства, що знаходиться в фінансовій кризі, доцільно використовувати моделі фінансової рівноваги, за якими спрямовувати ресурси варто на збільшення вхідних грошових потоків та зменшення вихідних.

Фінансова рівновага передбачає, що грошові надходження підприємства дорівнюють або перевищують потребу в капіталі для виконання поточних платіжних зобов'язань.

Збільшення вхідних грошових потоків можна досягти за рахунок наступних заходів:

- рефінансування дебіторської заборгованості;*
- стимулювання збуту основної продукції;*
- мобілізації внутрішніх резервів самофінансування;*
- залучення додаткового акціонерного капіталу;*
- стимулювання збуту основної продукції;*
- одержання нових позик.*

Вихідні грошові потоки можуть зменшуватися в результаті таких основних заходів:

- реструктуризації кредиторської заборгованості;*
- заморожування інвестицій;*
- перегляду дивідендної політики;*
- зниження собівартості продукції.*

Система санаційних заходів, що ґрунтується на використанні моделей фінансової рівноваги в довгостроковому періоді, формує тактичний механізм фінансової стабілізації.

Для недопущення фінансових втрат при формуванні структури капіталу підприємства потрібно враховувати правила для гарантування вкладень інвесторів і кредиторів та для аналізу фінансового стану підприємства. До основних правил фінансування підприємств належать:

- золоте правило фінансування;*
- золоте правило балансу;*



*– правило вертикальної структури капіталу.*

Перші два правила характеризують горизонтальну структуру капіталу та майна. Золоте правило фінансування вимагає, щоб строки, на які мобілізувалися фінансові ресурси, збігалися зі строками, на які вони вкладаються в реальні чи фінансові інвестиції. Дотримуючись цього правила підприємство забезпечує собі стабільну ліквідність та платоспроможність.

Золоте правило балансу вимагає не лише паралельності строків фінансування, а й дотримання правильних співвідношень між окремими статтями активу і пасиву. Таким чином, основні засоби мають фінансуватися за рахунок власного капіталу і довгострокових позик, а довгострокові капітальні вкладення мають фінансуватися за рахунок коштів мобілізованих на довгостроковий період.

Правило вертикальної структури капіталу пов'язане з аналізом структури джерел формування капіталу, а також вимог дотримання певних співвідношень між власним капіталом і позиковим капіталом. Вважається, що зростання показника фінансового левериджу свідчить про зростання фінансового ризику, тобто про можливість втрати платоспроможності і навпаки, чим менша частина позикового капіталу в загальній сумі пасивів ризик кредиторів менший.

Якщо фінансове планування на підприємстві виконується не правильно з огляду на строки залучення та використання капіталу або якщо вони порушені в результаті погіршення умов діяльності підприємства (зменшення обсягів реалізації, неврахування інфляції під час формування відпускних цін, високий рівень невинуватеної дебіторської заборгованості, непередбачені штрафи за порушення податкового законодавства тощо), то фінансова рівновага порушується і підприємство не в змозі виконати свої платіжні зобов'язання.

Поряд з розглянутим підходом до оцінки рівня фінансової рівноваги, досить поширеним є інший, при якому фінансова рівновага може бути визначена на основі співвідношення чистого руху коштів за звітний період та фінансових результатів господарської діяльності підприємства. При чому ключовою умовою фінансової рівноваги повинно бути досягнення збалансованості між надходженням економічних вигод та притоком грошових коштів на підприємстві, тобто це співвідношення має бути максимально наближеним до одиниці.

**Таким чином,** фінансова рівновага – це складний показник, на який значною мірою впливають облікова політика підприємства, політика формування та розподілу прибутку підприємства, амортизаційна, дивідендна, емісійна політики тощо. В свою чергу, від рівня фінансової рівноваги залежить фінансова стійкість та платоспромо-

жність підприємства, які є передумовою його фінансово-економічної безпеки.

1. Білик М. Д. Сутність і оцінка фінансового стану підприємств / М. Д. Білик // Фінанси України. – 2009. – № 3. – С. 117–129. 2. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посібник / Г. В. Савицька. – 3-тє вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2007. – 668 с. 3. Виноградова З. И. Стратегический менеджмент: матрица модулей, «дерево» целей : учебное пособие для вузов / З. И. Виноградова, В. Е. Щербакова. – М. : Академический проспект, 2004. – 304 с. 4. Войціцький Д. С. Забезпечення відносної фінансової рівноваги підприємства в процесі його розвитку [Електронний ресурс] / Д. С. Войціцький. – Режим доступу : [http://www.rusnauka.com/25\\_WP\\_2010/Economics/71140.doc.htm](http://www.rusnauka.com/25_WP_2010/Economics/71140.doc.htm). 5. Гриньов А. В. Якість формування фінансової стратегії підприємства / Гриньов А. В., Ястремська О. М. // Фінанси України. – 2011. – № 6. – С. 121–128. 6. Смачило В. В. Оцінка фінансової стійкості підприємств / В. В. Смачило, Ю. В. Будникова // Економічний простір. – 2008. – № 20/2. – С. 266–275. 7. Ізмайлова К. В. Сучасні технології фінансового аналізу : навч. посіб. – К. : МАУП, 2013. – 148 с. 8. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств : підручник / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк. – К. : КНЕУ, 2008. – 552 с.

Рецензент: к.е.н., Мельник Л. В. (НУВГП)

---

**Melnyk L. M., Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor**  
(National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

## **FINANCIAL EQUILIBRIUM AS A PART OF FINANCIAL AND ECONOMIC SAFETY OF ENTERPRISES**

**Achievement of financial equilibrium is one of the most important conditions for ensuring financial stability of the proper level of financial and economic security of the enterprise. Financial equilibrium of the enterprise is the state of its economic activity, which achieves a balance between own and borrowed capital, which enables to increase financial stability, solvency and facilitates the economic development of the business entity.**

**In order to ensure a reliable level of financial and economic security of an enterprise, it is necessary to achieve a balance between:**

- internal and external sources of financial resources formation; incoming and outgoing cash flows; incomes and expenses of the enterprise; sources and directions of spending money; the volume of the formation of own financial resources and the proportion of**



capitalized funds.

In order to ensure a reliable level of financial and economic security of the enterprise, it is expedient to use models of financial equilibrium, for which the resources are directed to increase the incoming cash flows and reduce the output. An increase in incoming cash flows can be achieved through the following measures: refinancing receivables; stimulation of sales of the main products; mobilization of internal reserves of self-financing; attraction of additional share capital; stimulation of sales of the main products; obtaining new loans.

Outgoing cash flows will be reduced as a result of the following main measures: restructuring of payables; freezing of investments; revision of dividend policy; lower cost of production.

**Keywords:** financial equilibrium, financial stability, rules of financing, financial security.

---

**Мельник Л. М., к.э.н., доцент** (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

## **ФИНАНСОВОЕ РАВНОВЕСИЕ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ СИСТЕМЫ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ**

В статье рассмотрены сущность финансового равновесия и финансовой устойчивости, показаны их различия и общие черты. Охарактеризованы модели финансового равновесия. Показано влияние на финансовое равновесие денежных средств и обязательств. Рассмотрены основные правила инвестирования предприятий. Определены пути повышения финансовой устойчивости предприятий.

**Ключевые слова:** финансовое равновесие, финансовая устойчивость, правила финансирования, финансовая безопасность.

---